

ERIK ADAM—PRIMUS HEINZ KUCHER—EVA REITMANN—JOSEF WEIDENHOLZER

DIE SCHUL- UND BILDUNGSPOLITIK DER ÖSTERREICHISCHEN  
SOZIALDEMOKRATIE IN DER ERSTEN REPUBLIK

Wien, 1983. Österreichischer Bundesverlag, 520 oldal

Nagyon nehéz dolga van a recenzensnek, amikor erről a könyvről véleményt akar formálni. Az 520 oldalas kötetnek ugyanis nagyobb része (297 oldal) forrásközlés, amelynek jelentőségét vitatni nem lehet — még akkor sem, ha a szerzők válogatási szempontjai felől, a "saját szövegeket" olvasva gyakran kétségei támadnak az olvasónak. Különös dolog "Kelet-Európában" ilyen szemléletű "nyugati" munkát olvasni. Úgy tűnik, hogy egyeseknél ott is "megállt az idő".

Mit jelent ez? Azt, hogy a négy szerző — bár kis alkalmi különbségekkel — olyan szociológiai nyelvezetet és társadalomszemléletet alkalmaz, amelyeknek nem kielégítő tudományos értékéről immár nálunk közhely beszélni. A sok "osztályharcos" frázis pufogtatása helyett nem ártott volna egy alapos osztrák gondolkodás- és mentalitástörténeti, valamint politológiai elemzés. Ezeknek csak nyomait találjuk meg (pl. nem lett volna haszontalan az "érdekkütközés" és az "észmeütközés" nagyon is értelmes kategóriáinak konkrét "beágyazása" a korabeli osztrák politikába stb.).

Különösen jellemzőek Eva Reitmann balos kitörései, amelyekben fellelhetők az összes, szokásos szociáldemokrata-ellenes klisék (pl. a vezetők manipuláltak a "proletariátust", a saját életformájukat kényszerítették /sic!/ azokra rá /25. o./, sőt bírálólággal mondja, hogy az életformához igazították a marxizmust /!/: az általános emberi nevelés — szerinte — állítólag akadályozza az "osztálynevelést" stb.). Azt hiszem, a példák elegendőek a "hangulat" érzékeltetésére. De — sajnos — a többi szerző sem mentes az ilyen problematikus kijelentésektől (pl. E. Adam: "harc nélkül átengedik az iskolát az osztályellenességnek", vagy "osztálysemleges pedagógia" mint rosszalás stb.). A legkiválóbb ítélet e tekintetben az, amikor E. Reitmann arról beszél, hogy az ausztromarxisták "visszaestek" a felvilágosodás "mögé" /sic!/. A legtárgyszerűbb talán Weidenholzer, de nála is röpködnek a semmitmondó kategóriák s az áltudományos ítélezések (pl. az ausztromarxisták "nem tudták stratégiailag megragadni a szabadidőt").

Tévedés ne essék, a szociáldemokrácia s az ausztromarxizmus nem bírálhatatlan. De az már egyenesen botrányos, hogy a mindenféle módon "ledorongolt" Glöckel-féle tervezetet utóbb nagyvonalúbbnak nyilvánítják, mint a jelenlegi

osztrák szociáldemokrácia elképzeléseit. Úgy gondolom, a szerzők összetévesztették a tudományt a napi politikával, annak is a legrosszabb válfajával, az ideologikus politizálással. Az alapvető kérdés ugyanis az, hogy kinek a nevében olyan magabiztosak ők. Úgy viselkednek, mintha a tudományban létezne csalhatatlanság, s közben a társadalmi "valóságnak" a többség számára kielégítő eklekticizmusa "halálos bűn" ("visszaesés" — vajon hová?) volna. Mintha volna "totális elmélet" és "forradalmi gyakorlat".

Mindezek után nem véletlen, hogy a kötet egyetlen valódi értékének a forrásközlést tartom. Ezek módot adnak az olvasónak a tárgyilagos, önálló elemzésre, átgondolásra. S az "önálló olvasat" csak növeli a manipulációval szembeni ellenérzéseket. Nem kétséges ebből ugyanis, hogy az ausztromarxista közoktatási és pedagógiai elképzelések egy világgazdasági és társadalmi korszakváltás útkereső és úttörő kísérletei. A régi polgári világ és az "előreszaladt" s ezzel csődbe is jutott sztálinista modell közötti nehéz, de demokratikus "harmadik út" megtalálására. Szomorú dolog, hogy ezt valakik "nyugaton" ma sem értik, s valamiféle elméleti "koherencia" és "forradalmi gyakorlat" jegyében lekicsinylik.

Ha az ausztromarxizmusnak voltak is hibái és gyengeségei, azok bizonyára nem az összemberi értékekben és távlatokban való gondolkodásból fakadtak. A különböző kizárólagosságok, "totalitások" híveinek ezt be kellene látnia.

Tőkéczki László